



ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Amâl-i Milliye'nin İki Nolu Nüshası Üzerine Tespitler

Observations on the Second Issue of Amâl-i Milliye

Ali AKYILDIZ

Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü

akyildiza461@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4593-8452

Öz: Millî Mücadele döneminde, Anadolu şehirleri kurtuluş mücadelesini ülke ve dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla gazeteler yayınlamıştır. Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin etkisi altında hareket eden bu gazeteler, hemen hemen bütün Anadolu şehirlerinde yayın yapma gayreti içinde olmuşlardır. Millî Mücadele döneminde Maraş basını hakkında literatürdeki kanaat, *Amâl-i Milliye* gazetesinin tek nüshası olduğu yönündeydi. Yapılan yayınlarda, eldeki bu nüshanın 1 numaralı olduğu ve 29 Nisan 1920 tarihinde basıldığı ifade edilmiştir. Ancak yaptığımız taramada, ilk nüshasının daha erken bir tarihte yayınlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca tarihlendirme konusunda tekrarlanan ya da kabul gören eksik okumanın yaygın bir kanaat halini aldığı görülmüştür. Zira gazetenin 10 numaralı nüshası, 1 numaralı nüsha olarak yorumlanmıştır. Bir diğer önemli konu ise, arşivde yaptığımız taramada *Amâl-i Milliye*'nin 2 numaralı nüshasının tespit edilmesidir. İlgili nüsha transkript edilerek değerlendirilmiştir. Böylelikle Millî Mücadeleyi derinden yaşamış bir şehir olan Maraş'ın basın tarihi açısından *Amâl-i Milliye*'nin yeri ve önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Millî mücadele, *Amâl-i Milliye*, basın, haber tetkiki, Maraş.

Abstract: During the period of the National Struggle, Anatolian cities published newspapers in order to announce the liberation struggle to the national and world public opinion. These newspapers, which acted under the influence of the National Defence Societies and endeavoured to publish in almost all Anatolian cities. The opinion in the literature about the Maraş press during the National Struggle period was that there was only one copy of the newspaper *Amâl-i Milliye*. In the publications, it was stated that this copy was numbered 1 and printed on 29 April 1920. However, in our research, it was determined that the first copy was printed at an earlier date. In addition, it has been observed that the repeated or accepted incomplete reading of the dating has become a widespread opinion. This is because copy number ten of the newspaper was interpreted as copy number one. Another important situation is the identification of copy number 2 of *Amâl-i Milliye*. In the article, this copy was transcribed and evaluated. In this way, it was tried to reveal the place and importance of *Amâl-i Milliye* in terms of the press history of Maraş, a city that experienced the National Struggle deeply.

Keywords: National struggle, *Amâl-i Milliye*, press, news analysis, Maraş.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'ne matbaanın gelişinin gecikmesi gazetecilik faaliyetlerinin Avrupa'ya göre daha geç başlamasına etki etmiştir. İstanbul'da yayınlanan ilk Türkçe gazete (1831) *Takvim-i Vekâyî*'dir (Yazıcı, 2010:490). Süreç içerisinde basın faaliyetleri hızlanarak gelişmiştir. Bu gelişim iktidarları basına karşı tedbirler almaya itmiştir. Nitekim II. Abdülhamit döneminde basına karşı ciddi yaptırımlar uygulanmıştır. Ancak basın, sansür politikasından güçlenerek çıkmıştır (Köksal, 2018:832). Öyle ki II.

Geliş Tarihi:03.01.2025

Kabul Tarihi:05.04.2025

Yayın Tarihi:30.04.2025

Atıf: Akyıldız, A. (2025). *Amâl-i Milliye*'nin iki nolu nüshası üzerine tespitler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 273-284. Doi: 10.33437/ksusbd.1612691

Meşrutiyet'in ilanında basının etkisi büyüktür. Osmanlı yıkılış sürecinde ise azınlıkların hak arayışı onları kendi gazetelerini çıkarmaya itmiştir. Azınlık gazetelerine karşı milli refleksle hareket eden gazetelerin yanı sıra mevcut siyasi akımlar da basın yoluyla seslerini kamuoyuna duyurmaya çalışmışlardır. Osmanlı basınındaki bu çok renklilik I. Dünya Harbi'nden olumsuz etkilenmiş, gazetelerin tiraj sayısı düşmüştür (Ayhan, 2007:238-239). Mondros Mütarekesi'nden sonra ise işgallere karşı Türk halkının direniş süreci başlamıştır. Millî Mücadele dönemi olarak adlandırılan bu dönemde gazeteler Anadolu halkının sesi olmuştur.

Millî Mücadele döneminde haberleşme araçlarının kısıtlılığı gazeteleri vazgeçilmez haber aracı hüviyetine ulaştırmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki söz konusu dönemde gazeteler yaygın siyasi akımlar çizgisinde yayın yapabilmekteydi. İttihatçı, Müdafaa-i Hukuk, sol ya da hilafet yanlısı olarak tanımlanan gazetelerin yanı sıra azınlık basını da Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde yayın yapmıştır. Araştırmaya konu olan gazetenin siyasi misyonunu tespit etmek önemlidir. Zira ele alınan olaylar böylelikle daha rahat yorumlanabilir. Bu kanaate varmak için de etkili yöntemlerin başında köşe yazılarını takip etmek, kullanılan haber kaynaklarını belirlemek gelir. Gazeteler, köşe yazıları ile dünya görüşlerini kamuoyuna aktarmaktaydı. Millî Mücadele döneminde taşra gazetelerinde genelde bir köşe yazısı yayınlanmaktaydı ki bu yazı da genelde gazetenin mesul müdürü ya da baş yazarına ait olmaktaydı. Yazar kadrosunun genişliği hususunda *Hâkimiyet-i Milliye*'nin diğer gazetelerden ayrıldığını belirtmek gerekir.¹

Millî Mücadele dönemi Maraş basını hakkında elde yeterli nüsha olmasa da resmi yazışmalar ya da hatıratlardan sınırlı da olsa bir basın hayatı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim mecmua, risale ya da ceride tarzındaki yayınların şehrin kurtuluşuna etkisi büyüktür. Bu bağlamda Avukat Mehmet Ali Kısakürek'in hazırladığı el ilanı şeklindeki beyanname şehrin kurtuluş mücadelesini ateşlemiştir.² Millî Mücadele döneminde Maraş'ta matbaa ve gazete hayatının varlığına işaret eden arşiv belgeleri de bulunmaktadır. Bu belgelerden biri *İntibah* gazetesi ile ilgilidir. Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği'nden çıkan 2 Nisan 1919 tarihli belgeye göre Maraş'ta *İntibah* gazetesinin yayına başlayacağı ancak sorumlu müdür olarak imtiyaz başvurusunda bulunan Doktor Mustafa'nın daha önce mahkûmiyet kararı almasından dolayı imtiyaz izninin gerçekleşemeyeceği ifade edilmiştir. Bu konuda itiraz başvurusunda bulunanlar ise Doktor Aryan ve Vartan efendilerdir (BOA, DH. HMŞ., 4/12, 2 Nisan 1919). Ermeni azınlık tebaasından olduğu anlaşılan bu kişiler, itirazları ile milli bir gazete çıkarılmasını engelleme gayretinde oldukları yorumu yapılabilir. Zira belgede geçen Doktor Mustafa'nın Maraş Kurtuluş Harbinde önemli görevler ifa eden Doktor Mustafa³ ile aynı kişi olma ihtimali yüksektir. Doktor Mustafa'nın gazete imtiyazı başvurusunun kanuni olarak engellenmesi Matbuat Nizamnamesi ile ilgilidir. Söz konusu Matbuat Nizamnamesi, Meclis-i Mebusan'da 1909 yılında kabul edilmiş olup cumhuriyetin ilk yıllarına kadar yürürlükte kalmıştır (Topuz, 2019:132-133). Nizamname, gazete ve matbaa açılmasını düzenleyen maddelere sahiptir. İlgili nizamnamenin ikinci maddesine göre bir yıl ve üzerinde mahkûmiyet kararı alan kişiler, gazete müdür mesulü olamayacağı gibi gazete çıkarma imtiyazı da elde edemeyeceği şeklindeydi.⁴ *İntibah* gazetesinin yayın hayatına başlaması konusunda arşivde başka bir belge tespit edilememiştir. Söz konusu dönemde Maraş'ta İngiliz işgali hâkim olduğu için *İntibah* gazetesinin de yayın hayatının başlamadan bitmiş olması kuvvetli muhtemeldir.

¹ *Hâkimiyet-i Milliye* geniş yazar kadrosuna sahipti. Yazar kadrosundaki belli başlı isimler arasında Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Tevfik, Ruşen Eşref, Hüseyin Ragıp, Mahmut Esat, İzzet Ulvi, Tevfik Rüşti, Yusuf Akçura gibi simalar yer almıştır. Ayrıntı için bkz. İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşından Türk Basını*, Türkiye İş Bankası Yay., Tisa Matbaası, Ankara 1981, s. 12

² Avukat Mehmet Ali Kısakürekzade Maraş Kalesinden Türk Bayrağının indirildiğini görünce "Alemlî İslam'a Hitap" başlığında el ilanı şeklinde beyanname yazarak şehir halkını, bayrağı kaledeki göndere çekmesi hususunda ayağa kalkmaya davet eder. Bu ilan Maraş'ın önemli yerlerine bırakılınca şehir halkı galeyana gelerek Fransız işgalcilere meydan okurcasına kaleye çıkarak yeniden Türk bayrağını göndere çeker. Ayrıntı için bkz. Adil Bağdadlılar, *İstiklal Harbinde Maraş*, Kervan Yay.,1974, s. 59

³ Doktor Mustafa 1882 yılında Maraş'ta doğmuş, 1324 yılında Tıbbiye'yi Şahaneyi bitirmiştir. Birinci Dünya Harbinde Cemal Paşa maiyetinde bulunmuştur. Millî Mücadele döneminde Maraş'a dönerek şehir halkını işgalcilere karşı örgütlemeye önemli görevler ifa etmiştir. Doktor Mustafa şehir harbinde durumun kötüleşmesi üzerine Fransız komutanla müzakere bulunmak üzere Amerikan Kolejine gider ancak bu girişim esnasında Doktor Mustafa ve arkadaşı Hüsnî Efendinin şehit edildikleri anlaşılmıştır. Ayrıntı için bkz. Cengiz Şavklı, "Doktor Mustafa Efendi", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C. 3, Kahramanmaraş 2019, s.132-133

⁴ Söz konusu madde İstanbul'da vekiller arasında tartışma konusu olsa da mahkûmiyet kararı alan kişilere imtiyaz verilmemesi Meclis-i Mebusan da kabul edilmiştir. Kanun tasarısı görüşmeleri için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic01c005/mmbd01ic01c005ink119.pdf>, Erişim Tarihi , 09.07.2024

Millî Mücadele Döneminde Maraş'ta basın hayatının varlığını ortaya koyan bir diğer belge Dâhiliye Nezaretine sunulan arzuhalde tespit edilmiştir. Söz konusu belge 9 Nisan 1919 tarihli olup Çavuş Eminzade Halil tarafından yazılmıştır (BOA, DH. EUM.AYŞ., 13/54/6). Arzuhalde Maraş'ta görev yapmış olan Süvari Binbaşı Mazhar Bey ve eniştesi hakkında bazı şikâyetler sıralanmıştır. Arzu hale göre Süvari Binbaşı Mazhar Bey'in şehirdeki görevi esnasında kendisine ekonomik çıkar sağladığı iddia edilmiştir. Arzuhalin dikkat çeken diğer boyutu ise Binbaşı Mazhar Bey'in eniştesi Tahsin Efendinin Maraş'ta *Öğüt* adlı gazete çıkarması ile ilgili şikâyetlerdir. Söz konusu gazetenin siyasi içerikli olduğu ve Müslüman halkı gayri Müslimlere karşı kışkırtacak şekilde yayın yapması eleştirilmiştir. Arzuhalde vurgulanan diğer nokta *Öğüt* gazetesinin İngilizlerin Maraş'ı işgal etmesine kadar yayın yaptığı bilgisidir (BOA, DH. EUM.AYŞ., 13/54/5). Arzu hale binaen kovuşturma yapılmış ve Maraş Mutasarrıflığı tarafından şikâyet konusu cevaplandırılarak Dahiliye Nezaretine sunulmuştur.

Maraş Mutasarrıflığından Dahiliye Nezaretine gönderilen cevabi yazıda Mazhar Bey'in seferlik esnasında şehirde kısa bir süreliğine Menzil Nokta Kumandanlığı Vekaleti görevinde bulunduğu ifade edilmiş. Tahsin efendi ise ziraatle uğraşan bir kişi olarak tanımlanmış. Arzuhaldeki iddiaların bu kişileri sevmeyenler tarafından dile getirildiği bildirilmiştir. Ancak Mutasarrıflık cevabi yazısında *Öğüt* gazetesi ile ilgili bir yorumda bulunmamıştır (BOA, DH. EUM.AYŞ., 13/54/1). Bu yazışmaların gerçekleştiği dönemde şehirdeki İngiliz işgal güçlerinin de varlığını da hesaba katmak gerekir. Söz konusu yazışmalar Maraş'ta *Öğüt* adlı gazetenin yayın yaptığını ortaya koymaktadır. Arşivde *Öğüt* gazetesi ile ilgili başka bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak ilgili yazışmalar Maraş'ta matbaa ve basın hayatının varlığına ışık tutmaktadır. Bu canlılığın 22 Şubat 1919'da İngilizlerin Maraş'ı işgal etmesiyle durduğu da anlaşılmaktadır. Şehirdeki İngiliz işgali ve akabinde başlayan Fransız işgalinde de bu durgunluğun devam ettiğini vurgulamak gerekir. Şanlı direnişle 12 Şubat 1920'de Maraş'taki emperyalist işgal sonlandırılmıştır. Böylece Maraş'ta yeniden gazete ve basın faaliyetlerinin başlamasına imkân doğmuştur. Nitekim kurtuluştan yaklaşık bir buçuk ay sonra şehirde yeniden gazetecilik faaliyetleri başlamıştır.

Millî Mücadele döneminde Maraş'ta yayınlanan ve günümüze nüshası ulaşabilen tek gazete *Amâl-i Milliye*'dir. *Amâl-i Milliye*'nin Millî Kütüphanede bulunan 10 nolu nüshası muhtelif araştırmalara konu olmuştur. *Amâl-i Milliye* konusunda yapılan araştırmalarda gazetenin 10 nolu nüshasının, 1 nolu nüsha olarak transkript edilerek yorumlandığı görülmüştür. İlgili nüshadan yola çıkarak "29 Nisan 1920" tarihi ile neşriyatın yayın hayatına başladığı bilgisi muhtelif çalışmalarda paylaşılmıştır.⁵ Oysaki ilgili gazete sayfası dikkatli incelendiğinde 10 nolu nüshanın ön sayfasında numro sayısını ifade eden yazıda 1 rakımın yanında nokta bulunmaktaki bu durum sayıyı iki basamaklı hale getirmektedir. Bu şekliyle gazete numarası "1" yerine "10" rakamı şeklinde okunmalıdır.⁶ Hatalı okuma *Amâl-i Milliye*'nin Milli Kütüphane'deki kayıt bilgisinde de yer almaktadır. Bu kayıt bilgisinin de araştırmacılara yanlış referans olduğunu belirtmek gerekir. Milli Kütüphane'deki kayıt sisteminde araştırmacılara sunulan dijital arşivde, gazetelerin tarih künyesi ile gazete nüshasındaki bazı tarihlerin verilen künye bilgisi ile uyummadığı da tarafımızca tespit edilen bir diğer husustur. Nitekim *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 6 Şubat 1921 tarihli ve 101 nolu nüshası Milli Kütüphane dijital arşiv sisteminde 6 Şubat 1920 tarih ile sınıflandırılarak araştırmacılara sunulmaktadır (dijital-kutuphane.mkutup). Bu durum araştırmacıların gazetelerin tarihlendirilmesinde arşiv kayıt bilgisinden ziyade incelenen gazetede ki tarihi referans alarak hareket etmeleri gerektiğini de ortaya koymaktadır. Zira tarihlendirme konusunda yapılacak eksik bilgilendirme çalışmaların güvenilirliğine zarar vermektedir.

Amâl-i Milliye'nin literatürdeki mevcut nüshası, 1 nolu yayın olarak ele alınıp yorumlanmıştır. Gazete numarasının hatalı okunduğu iddiamızın bir diğer delili de başka bir nüshanın tarafımızca tespit

⁵ *Amâl-i Milliye* hakkında yapılan araştırmalarda on numaralı nüsha bir nolu okunarak yorumlanmıştır. Söz konusu çalışmalar için bkz. Suat Zeyrek, Millî Mücadele yıllarında Maraş'ın düşünce yapısı ve seviyesine bir kanıt: "Amali Milliye" Gazetesi, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, C. 3, 4-6 Ekim 2012, Kahramanmaraş / editör Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kahramanmaraş Belediyesi Yay., ss. 369-383; Muhittin Eliaçık, "Amâl-i Milliye Gazetesinde Maraş ve Millî Mücadele'ye Dair Ayrıntılar", *Millî Mücadelede Güney Cephesi Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 148-157; Yusuf Tombul, "Cumhuriyet Dönemi Maraş basını ve bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişiminin basındaki yansımaları (1923-1990)", s. 31-39, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş 2021; Tülay Aydın, "Amali Milliye", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C.1, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını, Editör İbrahim Solak, Kahramanmaraş 2017, s. 284

⁶ *Amâl-i Milliye*'nin on nolu nüshası için bkz. Ek. 1

edilmiş olmasıdır. Gazete nüshaları toplu olarak tek bir arşivde bulunmamaktadır. Nitekim arşiv sahasında yaptığımız taramada *Amâl-i Milliye* gazetesinin 2 nolu nüshası Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) arşivinde tespit edilmiştir.⁷ Söz konusu 2 nolu nüsha 1 Nisan 1336/1920 tarihli'dir⁸. İlgili nüsha, eldeki mevcut nüshadan (29 Nisan 1920) daha eskidir. Bu durum da *Amâl-i Milliye*'nin 10 nolu nüshanın, 1 nolu olarak hatalı okunduğunu ortaya koymaktadır. Zira TİTE Arşivi'ndeki 2 nolu nüsha, 1 nolu olduğu iddia edilen nüshandan yaklaşık bir ay evvelki bir tarihi içermektedir. *Amâl-i Milliye*'nin ilk nüshasının 29 Nisan 1920 olamayacağını ortaya koyan bir diğer haber de *Îrâde-i Milliye*'de yayınlanmıştır. *Îrâde-i Milliye* 22 Nisan 1920 tarihli nüshasında "düşman istilasından son defa kendi hayat ve namusunu salabeti imanı ile kurtaran sevgili Maraş'ta *Amâl-i Milliye* namında bir gazete intişara başlamıştır" ifadeleriyle gazetenin yayına başladığı bilgisini iyi dilek başarı temennisiyle okurlarına duyurur (*Îrâde-i Milliye*, 22 Nisan 1336/1920, sayı 38, s. 4). Bu haberin tarihi de literatürde bir nolu nüsha olduğu iddia edilen *Amâl-i Milliye* nüshasından bir hafta daha evvelki bir tarihe tekabül etmektedir. Buda gösteriyor ki TİTE Arşivinde bulunan *Amâl-i Milliye* nüshası eldeki en eski tarihli gazetedir.

İki Nolu Amâl-i Milliye Gazetesi

Amâl-i Milliye toplamda dört sayfa olup nüshası üç kuruştan satılmaktadır. Bu ücret dönemin diğer gazetelerinin fiyatlandırması ile de benzerlik göstermektedir. Zira *Îrâde-i Milliye* ve *Hâkimiyet-i Milliye* de üç kuruştan satılmaktadır. *Amâl-i Milliye* "Haftada iki defa Maraş'ta intişar eyleyen siyasi milli bir gazetedir" başlığıyla yayınlanmaktadır. Bu başlığın hemen üstünde ise ay ve yıldız motiflerinin arasında "Metalib ve Amâl-i Milliye'nin Müdafiidir" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade *Amâl-i Milliye*'nin eldeki iki nüshasında da yer almakta olup diğer nüshaların da bu başlık altında yayınlandığı kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu ifade, gazetenin milletin istek ve arzuları doğrultusunda çalışacağını vurgulamaktadır. Ayrıca bu söz *Îrâde-i Milliye*'nin mevcut nüshalarında da ilk sayfasında yer almıştır. Bu durum *Amâl-i Milliye*'nin şekilsel ve içerik olarak da Millî Mücadele yanlısı basını takip ettiğini ortaya koymaktadır.

Amâl-i Milliye'nin İki nolu nüshası, 1 Nisan 1920'de yayınlanmıştır. Bu tarihten hareketle *Amâl-i Milliye*'nin ilk nüshası "25-30 Mart 1920" arasındaki bir tarih diliminde basılmış olmalıdır. Gazetenin imtiyaz sahibi Hacı Nuri, sorumlu müdürü İsmail Hakkıdır. 10 nolu nüshada ise sorumlu müdür tanımlanırken Ayaşlızade İsmail Hakkı ifadesi yer almıştır (*Amâl-i Milliye*, 29 Nisan 1336/1920, sayı 10, s. 1). *Amâl-i Milliye*'nin iki nüshasında da Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen, milli duygulara hitap eden yazılar ve haber içerikleri mevcuttur. *Amâl-i Milliye*'nin iki nolu nüshasındaki köşe yazısı "Vahdet İhtiyacımız" başlığını taşımakta olup yazının altında M. H. İmzası bulunmaktadır. Dönem koşullarında yazarların köşe yazılarını mahlas ya da isimlerini kısaltarak yazmaları olağan bir durumdur.

"Vahdet İhtiyacımız" başlıklı köşe yazısında her milletin birlik şuurunu takip edip, koruması gerektiği vurgulanmıştır. Bu düsturu takip etmeyen ulusların parçalandığına tarihin şahitlik ettiği izah edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin dünyaya meydan okurken küçüle küçüle Anadolu'ya sıkıştığı, Çanakkale Boğazı'nın şehitler vererek kurtarıldığı ancak mütareke sonrası Adana, Maraş, Urfa gibi şehirlerin işgal edildiği vurgulanmış. Özellikle "Maraş fecaisinin" bizzat şahidi oldukları bu durumun birlikten uzaklaşıldığı için yaşandığı ifade edilmiştir. Yazıda ayrıca başkentin işgal edildiği, hükümetin ise hükümsüz hale geldiği bu duruma karşı milli ve dini birliktelikle karşı konulabileceği vurgulanmıştır. İşgalcilerin Hristiyan kimlikleri ile Müslümanlara zarar verdiği bu nedenle bir sancak altında birleşilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. "Hep birlikte vatan ve dinimizin muhafazasına çalışalım" ifadeleriyle işgalcilere karşı birlikte hareket etmek gerekliliği üzerinde durulmuştur ("Vahdet İhtiyacımız", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). Dönemin şartları göz önüne alındığında birlikteliğin önemini yansıtan yazının kurtuluş harekâtına toplum nazarında destek sağlayacağı açıktır.

Amâl-i Milliye'nin ikinci sayısında yayın hayatına yeni başlamış gazetenin izleri görülmektedir. Zira gazete sayfalarında sayfa numarası bulunmamakta yayın akışında ise haberlerin kaynağı olarak "mevsuken istihbar edildiğine" göre ya da "mevsuken haber alınmıştır" gibi güvenilir haber kaynağı denilerek havadisler sunulmuştur. Tabi burada vurgulanması gereken bir diğer nokta başlıca haber kaynağı olan Anadolu Ajansı ancak 6 Nisan 1920'de kurulabilmiştir. Anadolu Ajansı'nın Türkiye'deki gazetelere etkin şekilde haber sağlamasının da zaman aldığını hesaba katmak gerekir. *Amâl-i Milliye*'de

⁷ *Amâl-i Milliye*'nin, TİTE Arşivindeki iki nolu nüshası için bkz. Ek 2

⁸ Tarih çevirmede Türk Tarih Kurumu çeviri sistemi kullanılmıştır.

mühim haberler başlığında Anadolu'nun muhtelif şehirlerinden haberler sunulmuştur. İzmit, Adapazarı, Bilecik bölgesindeki İngiliz işgal faaliyetlerinden detaylar verilmiştir. Kuva-yı Milliye'nin bölgede İngilizlere direndiği hatta Kuva-yı Milliye tarafından İngilizlere gönderilen iki kişilik müzakere heyetinin esir edildiği aktarılmıştır. İngilizlerin bölgedeki hâkimiyetini korumak adına asker sevkıyatı yaptığı habere yansımıştır. Zira Geyve Boğazını kaybeden İngiliz işgal birlikleri İzmit'i kaybetmek istemiyorlardı. Bu nedenle 25/26 Mart 1920 tarihi içerisinde üç tren dolusu asker İzmit'e sevk edilmiştir. Haberin detayında İngilizlerin Geyve den çekilirken 40 ölü ve yaralı verdiği buna mukabil "elhamdülâ Kuva-yı Milliye'den zayıf olmadı" bildirilmiştir ("Mühim Haberler", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). Görüldüğü üzere Arapça şükürler olsun anlamına gelen kelime ile milli kuvvetlerin Geyve'deki başarısı aktarılmıştır. Söz konusu haber *Açık Söz* gazetesinde 28 Mart 1920 nüshasında benzer şekilde yayınlanmıştır ("Mühim Haberler", *Açık Söz*, 28 Mart 1336/1920, sayı 40, s. 2). Yaklaşık dört gün sonra haberin *Amâl-i Milliye*'de yayınlanması haber trafiğinin Anadolu'da etkin şekilde işlediğine de kanıttır. Haber akışında dikkat çeken diğer bir yön ise İngiliz birliği içindeki isyandır. Haberde İngiliz birliklerinin azami çoğunluğunun Hintlilerden oluştuğu, İzmit ve Derince'de bulunan Hint askerlerinin dindaşlarına karşı zulme varan uygulamalarına karşı isyan ettikleri bunun üzerine İngilizlerin bölgeye iki torpido ile dört yüz silahlı bahriyeli gönderdikleri, söz konusu birliğin ordugaha sevk edildiği bilgisi paylaşılmıştır. Ayrıca Bolu Bilecik sancaklarındaki ahalinin Lefke'yi⁹ ele geçirmiş olan Kuva-yı Milliye'ye katılmış oldukları bildirilmektedir. Haberin detaylarına bakıldığında Marmara Bölgesi içindeki sıcak çatışma alanında Kuva-yı Milliye'nin, İngiliz işgalcilere karşı etkin bir direniş ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Bu direniş İngilizlerin Anadolu işgalinde kendi ordularını kullanmak yerine Yunan kuvvetlerinin desteklemesinin de bir nedeni olabilir. Zira Anadolu coğrafyasındaki olası kayıplar İngiliz Hükümeti'ni iç ve dış politikada zor duruma düşürecek niteliktedir.

Amâl-i Milliye'nin haber akışında işgal edilen yerlerdeki yönetim etkinliğinin emperyalist güçlerde olduğu fazlasıyla hissedilmektedir. Nitekim "İstanbul ahvalı" başlığında İstanbul'un İngilizlerin şiddetli kontrolü altında olduğu, işgalcilerin hükümete zor kullanarak istediklerini yaptırdıkları, bütün iletişime sansür uyguladıklarının haber alındığı ifade edilerek denetimin işgalcilerde olduğu izah edilmiştir. "İstanbul Hükümeti'nin verdiği emirler kendi arzu ve irade-i siyasiyle olmadığı" anlaşılmıştır yorumuyla başkentteki durum özetlenmiştir ("Son Haberler", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). İstanbul'un Osmanlı Hükümeti'ni kontrolü dışında olduğu vurgulanırken Anadolu'da milli kuvvetlerin etkin olduğu haber akışında hissedilmektedir. Nitekim Anadolu'da işgal edilmemiş bölgelerde tren hatlarının muntazam çalıştığı haberleştirilmiştir. Haberin detayında Ankara, Eskişehir, Bilecik, Afyon Karahisar, Konya Ulukışla şimendifer hatları üzerinde heyeti askeriye'nin denetimi altında trenlerin muntazam şekilde işlemekte olduğu ifade edilmiştir (*Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2).

Amâl-i Milliye'nin iki nolu nüshasında Güney Cephesinde işgalcilere karşı verilen mücadeleden de detaylar bulunmaktadır. Haçin (Saimbeyli) bölgesinde Ermeni çetelerinin Kuva-yı Milliye tarafından kuşatıldığı Fransız kuvvetlerinin Pozantı'ya çekildiği bilgisi paylaşılmıştır. Bu haberi destekleyen başka bir pasajda ise Niğde Kuva-yı Milliye'sinin Adana kuzeyindeki Karaisalı'da faaliyete başlaması üzerine Fransızların Pozantı ve Tarsus üzerindeki kuvvetlerini çekmek zorunda kaldıklarının haber alındığı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Çifte Han ile Pozantı arasındaki köprü civarında verilen mücadelede Fransızların sekiz kayıp verdiği, makineli tüfenk ile birçok el bombasının ganimet olarak alındığı, "tarafımızda hiç telefât olmamıştır düşman rücuattadır" yorumuyla kayıp veren düşmanın çekildiği bilgisi paylaşılmıştır ("Mühim Haberler", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). Haberde iki husus dikkat çekmektedir. Bunlardan biri çatışmanın Pozantı yakınındaki köprüde gerçekleşmesidir. Bölgede akarsu ağı fazla olduğu için Adana Cephesinde köprüler stratejik önem taşımışlardır. Nitekim Fransızlar bölgedeki köprüleri korunaklı hale getirip nöbetçilerle, silahlı tertibatla kontrol etmeye çalışmışlardır. Kuva-yı Milliye ise baskınlar yaparak bu tedbiri etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Adana Cephesi'nde köprüler, şimendifer hatları, tüneller çatışma sahası haline gelen stratejik noktalar. Bu tür çatışma alanları Adana Cephesindeki Kuvayı Milliye'nin yazışmalarında sıklıkla yer almıştır.¹⁰ Haberde dikkat çeken diğer nokta Niğde Kuva-yı Milliyesi'nin Adana Cephesi'ne katkısı ifadesidir.

⁹ Bilecik'e bağlı Osmaneli ilçesinin eski adı Lefke'dir. Ayrıntı için bkz. Refik Arıkan, "Sakarya Nehri ve Osmaneli", *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/2, 2023, s. 1399

¹⁰ Adana Cephesindeki Kuva-yı Milliye'nin faaliyetleriyle ilgili yazışmalar için bkz. *Millî Mücadelede Adana Cephesi*, Haz. Mustafa Toker, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara 2021

Niğde Kuva-yı Milliye'sinin Adana Cephesi'ne destek olması Sivas Kongresi'nden sonra gerçekleşen bir durumdur. Zira Mustafa Kemal Paşa işgalcilere karşı bölgede direnişi örgütlemek üzere silah arkadaşlarını vazifelendirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Tekelioğlu Sinan Bey takma adıyla anılan Edirneli Yüzbaşı Ali Ratip Bey'i Adana'daki Kuvayı Milliye hareketini toparlamak üzere görevlendirmiştir. Tekelioğlu Sinan Bey hatıratında, bölgeye Niğde üzerinden gelerek Adana Bölgesi Kuva-yı Milliye Komutanlığında Batı Kilikya Kuva-yı Milliye Komutanlığı yaptığını ifade etmiştir ("Adana Cephesi Hatıramdan", *Dirlik*, 2 Mayıs 1965, s. 3). Tekelioğlu Sinan Bey ilk örgütlenmesini de Niğde'de yaparak bölgeye hareket etmiştir. Söz konusu faaliyetler *Dirlik* gazetesinde hatırat serisi başlığında detayları ile yayınlanmıştır. Tekelioğlu Sinan Bey Niğde üzerinden gelerek Karaisalı'da karargâh kurarak bölgedeki Fransız işgalini kırmıştır. *Amâl-i Milliye*'nin haberinde geçen Niğde Kuva-yı Milliye'sinin bölgede etkin olması haberi, Tekelioğlu Sinan Bey'in faaliyetleri ile ilgili olmalıdır.

Amâl-i Milliye'nin Güney Cephesi ile ilgili duyurduğu başka bir haberde Katma'dan Kilis'e gelen Fransız birliği hakkında teferruat bulunmaktadır. General refakatinde beş yüz piyade, yüz süvari ve birçok nakliye kolundan oluşan birliğin dün Katma'dan Kilis'e ulaştığı Ermeni ve Fransızların merasimi ile karşılandıkları aktarılmıştır. General şehre girer girmez beyanname yayınladığı da ifade edilmiştir. Beyannamede Fransızların burada Anadolu'nun muhafazası için bulunduklarını, bölgedeki çete ve eşkıyaların temizlenmesinde halktan yardım beklendiği duyurulmuştur. Söz konusu beyanname işgalcilerin Anadolu halkı üzerindeki propaganda girişimlerinin bir örneğidir. Ahalinin beyannamedeki bu çağrıya karşılık vermediği de haber içeriğinde aktarılmıştır. *Amâl-i Milliye*'nin iki nolu nüshasında Güney Cephesindeki gelişmeleri konu alan resmi tebliğler de yayınlanmıştır.

Amâl-i Milliye'de 5. Kafkas Tümen Kumandanı Cemil Cahid imzalı resmi duyuru yayınlanmıştır. Duyuruda gece gündüz silah atılmasının asayişsizlik belirtisi olduğundan silah atılmasının yasaklanması, silahların jandarma tarafından toplanması, düğün ya da muhtelif zamanlarda ateş edilmesinin yasak olduğu ilan edilmiştir ("Tamim Resmi", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). Diğer bir resmi ilan ise Kuva-yı Milliye tarafından yayınlanmıştır. İlgili tebliğ'de Güney Cephesinde Fransızlara karşı Kuva-yı Milliye'nin verdiği mücadeleden detaylar bulunmaktadır. "Tebliğ-i Resmi" 26 Mart 1336/1920 tarihini taşımakta olup Kilis'ten Antep'e doğru hareket eden Fransız birliği hakkında bilgiler vermektedir. Söz konusu birlik üç yüz piyade, yüz süvari ve altmış kadar araba kuvvetinde olup dört toptan ibaretti. Kilis'ten Antep'e hareket eden birliğe Kuva-yı Milliye tarafından muhtelif mahallerde baskın niteliğinde operasyonlar düzenlendiği aktarılmıştır. Bu baskınlarda Fransızların zayıflık bilinmemekle beraber kaybın fazla olduğu tahmin edildiği, Kuva-yı Milliye'de ise yalnızca beş, altı yaralı olduğu kaydedilmiştir ("Kuva-yı Milliye Tebliğ-i Resmisi", *Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). Resmi tebliğin devamında Osmaniye'deki Haruniye Cephesi'nden de detaylar bulunmaktadır. Kuva-yı Milliye'nin, Haruniye'de Fransızlara tahsis edilen Amerikan Eytamhanesi'ni işgalcilerden arındırmak için teşebbüste bulunduğu ifade edilmiştir. Ancak işgalciler, Ermeni yetim çocukları düşünmediği gibi bölgeye Bahçe ilçesinden Fransız destek kuvveti sevk etmiş, bu nedenle Kuva-yı Milliye'nin de bölgeden çekilerek eski mevzilerine döndüğü aktarılmıştır. "Kuva-yı Milliye tebliğ-i resmisi"nde dikkat çeken nokta Haruniye'deki yetimhanenin kullandırılması dolayısıyla Amerikalıların tarafsız davranmadığının vurgulanmasıdır. Bu yorum dikkat çekmektedir. Zira Millî Mücadele sürecinde Fransızlar; Antep, Maraş, Adana gibi işgal ettiği şehirlerde Amerikan hastanesi, Amerikan yetimhanesi ya da Amerikan koleji binalarını birer üs merkezi gibi kullanmışlardır.¹¹ Söz konusu tebliğden Amerikan misyonu temsilcilerinin bu kullanıma karşı açık bir tavır almadığı anlaşılmaktadır.

Kuva-yı Milliye tebliğ-i resminin son kısmında Kurt Dağından Ahvadini'ye hareket eden beş yüz kişilik Fransız kuvvetinin Kuva-yı Milliye tarafından pusuya düşürüldüğü, Fransızların burada büyük kayıplar verdiği, kurtulabilen yüz kadar Fransız askerinin Ekber İstasyonu'na sığındığı Kuva-yı Milliye'nin çok fazla silah, cephan ve muhtelif ganimet elde ettiği kayıt edilmiştir. Söz konusu bölge Suriye'nin kuzeyinde olmalıdır. Tebliğden de anlaşıldığına göre Fransız işgalcilere karşı Güney Cephesinde çok yönlü mücadele verilmektedir. Şu anki Türkiye-Suriye sınırı dışında kalan bölgeyi de içine alacak şekilde direniş hareketinin yansımaları tebliğde görülmektedir. Tebliğ, resmi bir kurumun

¹¹ Fransızlar Maraş'ta şehre hakim noktada bulunan Amerikan Kız Kolejini üs olarak kullanmışlardır. Bkz. Yaşar Akbıyık, Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş, Atam, Ankara 2015, s. 193; Antep'te de Amerikan Koleji Fransız karargâhı konumunda idi. Bkz. Ayhan Öztürk, *Millî Mücadele'de Gaziantep*, Geçit Yay., Kayseri 1994, s. 91

kaleminden çıkmış gibidir. Öyle ki Kilis, Osmaniye ve Suriye'nin kuzeyinde verilen mücadelenin harp raporu şeklindedir. Bu da gösteriyor ki bölgedeki Kuva-yı Milliye hareketi bir plan ve disiplin içerisinde hareket etmiştir. Söz konusu tarihte TBMM'nin dahi açılmadığı düşünülürse Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının ne kadar sistemli hareket ettiğini de ortaya koymaktadır. Bu mücadele gücü Güney Cephesinden Fransızların çekilmesine etki edecek ana unsurlardan biridir.

Amâl-i Milliye'de uluslararası basından da haberler yer almıştır. 2 Nisan 1920 tarihli nüshada yer alan söz konusu haberlerin bir kısmı benzer şekilde 1 Nisan 1920 tarihli *Îrade-i Milliye* gazetesinde yer aldığını da belirtmek gerekir. Bu durum *Amâl-i Milliye*'nin haber kaynaklarından birinin *Îrade-i Milliye* olduğunu ortaya koymaktadır. Zira dış basından alınan haberlerin veriliş sırası dahi Sivas'taki *Îrade-i Milliye*'nin 34 nolu nüshası ile benzerdir (*Îrade-i Milliye*, 1 Nisan 1336/1920, sayı 34, s.2). Söz konusu haberin içeriği Fransızca yayın yapan *Matin* gazetesinden alınmış olup Pasajda boğazların her iki yakasının tarafsız hale gelmesi hususunda henüz antlaşma sağlanmadığı bilgisi paylaşılmıştır. Dış basın kaynaklı diğer bir haber "İsviçre Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"yle ilgilidir. Söz konusu cemiyet Türk aydınları tarafından İsviçre'de kurulmuş bir dernekti (Mutlu, 2012: 77). Cemiyetin Anadolu'da meydana gelen olaylar nedeniyle yayınladığı beyanname haberleştirilmiştir. Beyanname Ermenilerin Avrupa'da yaptıkları kara propagandanın uydurma olduğu ilan edilmiştir.

Amâl-i Milliye'nin iki nolu nüshasında Orta Doğu'dan da haberler sunulmuştur. Mısır'da Zağlul Paşa'nın evinde elli altı üyeden oluşan bir kongre toplandığı ve söz konusu toplantıda Mısır'ın bağımsızlığını ilan edildiği ifade edilmiştir. Haberde geçen Sa'd Zağlul, Cezayir'den Mısır'a göç eden Türk kökenli aileye mensup olup Paris Üniversitesi'nde hukuk bölümünden mezun olmuş, Mısır'ın bağımsızlığı için ömrünü vakfetmiş önemli bir şahsiyettir (Görgün, 2008: 378-379). Haberde her ne kadar Mısır'ın bağımsızlığı ilan edilse de bu sürecin nihayete ulaşması İngilizlere karşı verilen yoğun diplomasi mücadelesinden sonra ancak 1922 yılı içerisinde gerçekleştiğini de belirtmek gerekir. *Amâl-i Milliye*'nin İngilizlerin etkin olduğu coğrafyadaki haberleri Orta Doğu ile sınırlı değildir. Hindistan coğrafyasından da haber yapılmıştır.

Amâl-i Milliye Hindistan'ın Kalküte şehrinde hilafet cemiyetlerinden oluşan konferansın toplandığını, burada birlik kararı alındığını ve 29 Şubat'ta *Times*'a çekilen telgraf ile bu birlikteliğin dünyaya duyurulmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Hindistan'daki 70 milyon Müslümanın, İngiliz ticari emtiasını boykot edeceği iddia edilmiştir. Haberin devamındaki pasajda Lonrda'dan alınan haber de paylaşılmıştır. Haberin içeriğinde Anadolu'da görev yapan İngiliz rahibin Avam Kamarasına sunduğu bir rapor konu edinilmiştir. Raporda Üsküdar'daki bazı İngiliz askerlerinin dahi Anadolu'ya sevk olunmayı kabul etmediği bilgisi paylaşılmıştır (*Amâl-i Milliye*, 2 Nisan 1336/1920, sayı 2). *Amâl-i Milliye*'nin bu haberi, benzer şekilde *Açık Söz*'ün 28 Mart 1920 ve *Hâkimiyet-i Milliye*'nin 29 Mart 1920 nolu nüshasında paylaşılmıştır.¹² Bu durum *Amâl-i Milliye*'nin Anadolu basınına dikkatle takip ettiğini de ortaya koymaktadır. Vurgulanması gereken bir diğer nokta bu haberin Fransız basınında da haber yapılmış olmasıdır. 10 Mart 1920 tarihli *Le Temps* gazetesinde bu haberin içeriği mevcuttur. *Le Temps*'in haberinde Hint Müslümanlarının Kalküte'de Mart 1920'de "Halife Konferansı" topladığı, Türklerin İstanbul'dan çıkarılması için propaganda sona ermezse Hint Müslümanlarının İngiliz mallarını boykot edecekleri bilgisi paylaşılmıştır (Akyüz, 1988:146-147). Bu haberin benzer şekilde *Amâl-i Milliye*'de yayınlanması yerel ve uluslararası basının da dikkatle takip edildiği kanaatini oluşturmaktadır. Anadolu işgalinin baş aktörlerinden olan İngilizleri konu alan bu haberler uluslararası arenada İngiliz Hükümeti'ni zor duruma düşürecek nitelik taşımaktadır. Özellikle hilafet cemiyetlerinin ortak kanaat bildirecek şekilde adım atmaları, İngilizleri sömürge ve işgal topraklarında Müslüman ahaliye karşı politikalarında daha hassas davranmalarını gerekli kılmaktadır.

Amâl-i Milliye'nin on nolu nüshası farklı çalışmalarda transkript edilip yayınlandığı için bu çalışmada ayrıca ele alınmamıştır. Ancak şunu vurgulamak gerekir ki *Amâl-i Milliye*'nin on nolu nüshası, iki nolu nüshanın devamı niteliğinde yayın anlayışına sahiptir. On nolu nüshada "Altın Ordu" başlığındaki köşe yazısı dikkat çekmektedir. Söz konusu yazı Oğuz imzasıyla kaleme alınmıştır. Yazıda Millî Mücadeleyi gerçekleştiren Kuva-yı Milliye ordusu Altın Ordu olarak tanımlanmıştır. Makalede millî bilinci uyandıracak nitelikte etkili cümleler bulunmaktadır. "Türkler bugün hayat ve ölüm diyerek

¹² "Mühim Haberler", *Açık Söz*, 28 Mart 1336 (1920), sayı 40, s. 2; "İstihbarat", *Hâkimiyet-i Milliye*, 29 Mart 1336 (1920), sayı 18, s. 4

kılıçlarını sıyırmış, zafer veya hiç diyerek düşmana hücum etmişlerdir” cümlesiyle Kurtuluş Savaşının varlık ya da yokluk savaşı olduğunun altı çizilmiştir (“Altın ordu”, *Amâl-i Milliye*, 29 Nisan 1336/1920, sayı 10). Söz konusu nüshada İrade-i Milliye başlığı altında haber kesitleri bulunmaktadır. Bu haberlerin de *İrade-i Milliye* gazetesinden alınmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Amâl-i Milliye’nin ne kadar süre yayın yaptığı bilinmemektedir. Günümüze yalnızca iki nüshanın ulaşmış olması *Amâl-i Milliye*’nin uzun süre yayın yapmadığı kanaatini de oluşturmaktadır. Bu süre Millî Mücadele dönemi ile sınırlı olabilir. Diğer taraftan *Amâl-i Milliye*’nin yayın süreci ile ilgili yorum yapabileceğimiz bir haber Adana’da yayınlanmıştır. *Yeni Adana* gazetesinde 1921 yılı içerisinde bir tayin haberi yapılmıştır. Haberin içeriğinde *Amâl-i Milliye* Gazetesi yazarlarından Abdullah Cevdet Bey’in, Adana Sanayi Mektebi Türkçe öğretmenliğine atandığı duyurulmuştur. (“Tayin”, *Yeni Adana*, 24 Aralık 1337/1921, s. 4). Bu pasajdan çıkaracağımız ilk sonuç *Amâl-i Milliye*’nin 1921 yılı aralık ayında yayın faaliyetlerini sürdürmüş olmasıdır. İkinci önemli çıkarım gazetenin yazar kadrosunda Türkçe öğretmenine yer vermiş olmasıdır. Şunu da vurgulamak gerekir ki Millî Mücadele döneminde öğretmenler gazetelerin yazar kadrosunda yer alarak köşe yazıları ile basına önemli katkılar sunmuşlardır. Nitekim *Açık Söz*’ün baş yazarı İsmail Habib Sevük Kastamonu Sultanisi Edebiyat öğretmenidir (Eski, 1998: 11). *Yeni Adana* gazetesini yazarı Ahmet Remzi Yüreğir Bey Darülmualimin mezunu olup bir süre öğretmenlik yapmıştır (Kocabaşoğlu vd, 2019: 312). *Albayrak* yazarlarından Müştak Sıtkı Dursunoğlu da muhtelif okullarda edebiyat öğretmeni olarak görev yapmış bir diğer yazardır.¹³ *Amâl-i Milliye* de Anadolu basınının öncü gazeteleri gibi yazar kadrosunda öğretmenlere yer vermiştir.

SONUÇ

Maraş, İstiklal Harbi’nde kendini kurtararak önemli bir misyonu gerçekleştirdiği gibi şehirdeki mücadeleden kısa bir süre sonra gazete çıkartarak Millî Mücadele’nin haklı sesini ulusal ve uluslararası kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. *Amâl-i Milliye*’nin yayın hayatına 1920 Martının son haftasında başladığı anlaşılmaktadır. Eldeki iki nüsha üzerinden gazete değerlendirildiğinde geniş bir yazar kadrosuna sahip olduğu söylenebilir. Zira mevcut iki nüshada köşe yazıları farklı isimler tarafından kaleme alınmıştır. *Amâl-i Milliye*’deki haber içeriklerinin *İrade-i Milliye*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Açık Söz* gibi Millî Mücadele yanlısı gazetelerden alıntılanarak yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu durum gazetenin Millî Mücadele yanlısı duruşunun yalnızca ismiyle sınırlı olmadığını da ortaya koymaktadır. Ayrıca Kuva-yı Milliye’nin resmi tebliğlerinin gazetede bulunması ve köşe yazılarındaki mesajlar *Amâl-i Milliye*’nin Kemalist ya da Millî Mücadele yanlısı olarak tanımlanması gerektiğinin de kanıtlarıdır. *Amâl-i Milliye*’nin Güney Cephesi ile ilgili haberleri diğer gazetelere göre daha zengin haber içeriğine sahip olduğunu belirtmek gerekir. *Amâl-i Milliye*’nin iki nolu nüshasında 1920 yılının mart ayındaki askeri ve siyasi gelişmelerle ilgili detaylar bulunmaktadır. Anadolu’nun farklı şehirlerinde işgalcilere karşı verilen mücadelenin detayları, direniş hareketinin de büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Aynı zamanda komşu coğrafyalardan haberlerin de gazetede yer alması Anadolu basının zenginliğini yansıtmaktadır. *Amâl-i Milliye*’nin başka nüshalarının keşfinin gazetenin niteliği konusunda yeni kapılar açacağı açıktır. Ancak *Amâl-i Milliye*’nin savaş koşullarında yayın yapması ve arşivcilik geleneğimizin eksiklikleri nedeniyle bu kıymetli yayından sınırlı sayıda nüsha ile haberdar olabildik.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, DH. HMŞ., 4/12/1, 2 Nisan 1335.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 13/54/1-5, 23 Haziran 1335

BOA, DH. EUM.AYŞ., 13/54/6, 9 Nisan 1335

¹³ Sıtkı Dursunoğlu hakkında bilgi için bkz. *Sıtkı Dursunoğlu*, Haz. Komisyon, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1953

Sürelî Yayınlar

- Açık Söz*, 28 Mart 1336/1920, sayı 40, s. 2
Amâl-i Milliye, 2 Nisan 1136/1920, sayı 2
Amâl-i Milliye, 29 Nisan 1336/1920, sayı 10
Dirlik, 2 Mayıs 1965, s. 3
Hâkimiyet-i Milliye, 29 Mart 1920, sayı 18, s. 4
Îrâde-i Milliye, 1 Nisan 1920, sayı 34
Îrâde-i Milliye, 22 Nisan 1336/1920, sayı 38
Yeni Adana, 24 Aralık 1921, s. 4

Araştırma-İnceleme Eserler

- Akbıyık, Y. (2015). *Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş*, Atam Yay..
- Akyüz, Y. (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, TTK.
- Arıkan, R. (2023). Sakarya Nehri ve Osmaneli, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/2, 1394-1418
- Aydın, T. (2017). "Amali Milliye", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C.1, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayını, Editör İbrahim Solak, ss. 284.
- Ayhan, B. (2007). *Millî Mücadele'de Basın (Olağanüstü Durumlarda Propaganda)*, Tablet Yay.
- Bağdadlılar, A. (1974). *İstiklal Harbinde Maraş*, Kervan Yay..
- Dursunoğlu S. (1953). Haz. Komisyon, Güzel İstanbul Matbaası..
- Eski, M. (1998). *İsmail Habib Sevük'ün Açıksöz'deki Yazıları*, ATAM Yay.
- Eliaçık, M. (2015). "Amâl-i Milliye Gazetesinde Maraş ve Milli Mücadele'ye Dair Ayrıntılar", *Millî Mücadelede Güney Cephesi Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, ss.148-157.
- Görgün, H. (2008). "Sa'd Zağlul", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Diyanet Vakfı, ss. 378-379
- Kocabaşoğlu, U. ve Akan, A. (2019). *Mütareke ve Milli Mücadele Basını*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Köksal, A. (2018). "II. Abdülhamit Dönemi'nde Gazetecilik Mesleğine Dair Muhtelif Görüşler", *Türk Basın Tarihi*, C. II, Atam Yay., ss. 821-850.
- Mutlu, C. (2012). "İsviçre'de Osmanlı Devleti Aleyhinde Faaliyetler ve Türklerin Teşkilatlanması (1918-1922)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 65-86
- Öztoprak, İ. (1981). *Kurtuluş Savaşından Türk Basını*, Türkiye İş Bankası Yay., Tisa Matbaası.
- Öztürk, A. (1994). *Millî Mücadele'de Gaziantep*, Geçit Yay., Kayseri 1994.
- Şavklı, C. (2019). "Doktor Mustafa Efendi", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, C. 3, ss. 132-134.
- Toker, M. (2021). *Millî Mücadelede Adana Cephesi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay.
- Tombul, Y. (2021). Cumhuriyet Dönemi Maraş Basını ve Bölgenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Gelişiminin Basındaki Yansımaları (1923-1990), [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi], Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Yazıcı, N. (2010). "Takvîm-i Vekâyi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı, C. 39, ss. 490-492.

Zeyrek, S. (2012). Milli Mücadele yıllarında Maraş'ın düşünce yapısı ve seviyesine bir kanıt: "Amali Milliye" Gazetesi, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, C. 3, 4-6 Ekim 2012, Kahramanmaraş, editör Cevdet Kabakcı, Serdar Yakar, Kahramanmaraş Belediyesi Yay., ss. 369-383.

Elektronik Kaynaklar

Milli Kütüphane, Süreli Yayınlar, *Hakimiyet-i Milliye*, (Çevrimiçi), https://dijitalkutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/details/1528#tab_15_2, 8 Temmuz 24.

Meclis-i Mebusan, Zabıt Ceridesi, "Yüz On Dokuzuncu İnikat 14 Temmuz 1325" (Çevrimiçi) <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmb1ic01c005/mmbd01ic01c005ink119.pdf>, 9 Temmuz 2.

EK-1

10 Nolu Amâl-i Milliye Gazetesi, 11 Şaban 1338/29 Nisan1336/29 Nisan 1920



Ek-2

2 Nolu Amâl-i Milliye gazetesesi 13 Recep 1338/ 1 Nisan 1336/ 1 Nisan 1920

پنجشنبه ۱۳ رجب ۱۳۳۸ و انیسان سنه ۱۳۳۶

مدیر مسئول : اسماعیل حق

امانک ملیتیه

هر خصوص ایچون مدیر مسووله

مر اجفت ایدیه جکدر

نسخه سی : اوج غروشد

(*) طالب و آمال ملیه نك مد فیدر (*)

نسخه سی : اوج غروشد

۲ : نومرو

وحدته احتیاجمز

کله حالده یشایان و یاشامق ایشته بن هر . لک وحدت .
ملیه دستوری تعقیب و محافظه ایلملری شرائط اساسیه دندر
بودستوری تعقیب ایدیه میان هیچ بر ملت یشایانز . حکومت
حالده اواسه آزمانده دوچار اضمه حلال و اقراض اولور بونی
تاریخ بزه پک کوزل اثبات ایدر . ایشته بز بر عشرت جکدن
ناقل استقلال اولورق کائناته خارقلر کوستردک و یانه قبولرینه ،
هندصولرینه ، لهستان طاغرینه قاقاس ارقه لرینه قدر کیتدک بزم
برولایتمز . لان و رومانلر ، بلغارلر ، یونانیلر ، تارمین استقلالدن
صورکه کلدیلرینی تولید ایدن قوجه عثمانلی ایمر اطور لغنه میدر
ان اوقویوپ روم ایلی اولکه مری الیزدن الدیلر . یونلر هپ
وحدت ملیه نایه سنده اولدی . ینه بز عثمانلیر بر زمان جهار
نه میدان اوقور کن بو کون . کوچوله کوچوله اناطولی به صیقشد
قی ، محتشم اندلس حکومتی اسپانیولر یو تدبیر قوجه قاس
حکومتی اورویا حکومتک طعمه لبینه دوشدی . بونلرده
وحدتدن ذهول و انحراف نتیجه سیدر . شوخقایق از چوق
تهدیر ایدن هر فردک وحدت ملیه به صار صیلمه از بر ایمانله صلا
ویلمسی ایجاب ایدر . بو کون هر ملتدن زیاده وحدت و تسلا
نده بزم احتیاجمز واردر . چونکه : مجاز به ده خصم لر می بدنی ،
حجازی ، سوریه بی ، فلسطینی ، عراقی و الحاصل اورویا قطعه
شدن دها بویوک اولان قوجه عربستانی بزدن آرمه خالیسبورلر
بعدالبتار که بزی سلاحمز دن تحرید و یانختک یکنه

نقط مدافعه ای اولوب نوز بیکار جه سکره اشق شد ارضایط
توزی شیب . یوز لک لک رتبه فرددن کزدن ارقه بولان شدتلی
هیجوملر دن قور تاردیغمز . حیاتی قاعده یونانی و شرائط متارکه
خلافتده بوتون اعظمه ولایتهلر ، عیش ، عیشاب ، اورقه اولورلری
وازمیری اشغال ایدیلر المصوکه ایدیه یانتمیزی ضبط و حکوم
متزی اسقاط ایدیلر هم اولله اشغالک اسلام اکثریتی
قالدیر می ایچون فجیع قتل عاملر ده یاندیلر . یونلر دن مرعش
قاسمه سنک بالذات شاهدی اولدق یوزرجه اضمه حلاله هپ
وحدتله یاشامادیمز : دن دکلده . هله صولر زمانده یانتمیزک
حریتاضبط و حکومتلرک اسقاط ایدلمسی برقر قه احتراضک
وصند ایه قوغاسنک نتیجه الیمسی اولدیمیزی کیم انکار ایدیه یلر
شو حالده وحدته بزدن فضله عرض احتیاج ایدن هانکی مات
تصور اولتور . ز بو کون بر وحدت ملیه دکل شدتله وحدت
دینه محتاجز ایچنده بولدیغمز . شاهدی اولدیغمز احوال
بزه اثبات ایدیلر که دشمنلر مز بالکر دشمنلر مز دکل بوتون
خرستیانلق ملو نلر جه اسلاملرک حلیس و خضر فخر کائنه
تک خلیفه سی اولان عثمانلی پاشاهلغی تقسیمه اوغر اتق
ایسته بولر . بوده بالکر حکومت عثمانیه نك دکل بوتون مسلمان
نلرک معویه بر مقدمه در . معروض قالدیغمز نو تجاوزات بر
مملکتک اشغال و یادیگر بر مملکتک نه معنی ایچون دکل امحای
اسلام ایچون بر اهل صلیب تجاوزیلر . موحدین نه دکلیمکدر ؟
یارین دوز معشرده موحدیتک محل ایتمای نرسیلدر ؟